

בס"ד

חינוך לאור הפרשה

פרשת בהעלותך

מחנק - אבא...

גיליון מס' 99 תש"פ

הרב יהונתן דדון

yd0527606276@gmail.com

חינוך לאור הפרשה/פרשת בהעלותך

מחנך – אבא...

סיפור נפלא זה סיפר בערוב ימיו בעל המעשה, ר' משה ויינברג ז"ל:
 "נער הייתי כאשר הורי שלחו אותי ללמוד במכינה לישיבת גרודנא.
 היות שהורי היו עניים מרודים לא יכלו להרשות לעצמם לשלוח אותי
 ברכבת. לכן הוחלט שעלי ללכת ברגל, הישיבה הייתה רחוקה
 מהלך שלושה ימים. ציידוני במעט אוכל שהיה ברשותם וברכות
 חמות, והדריכוני שכאשר יגמר האוכל אבקש מיהודים בדרך.
 יצאתי לדרך וכן עשיתי. אוכל השגתי פה ושם, והייתי לן על ספסלי
 בתי כנסיות, ופעמים אף ישנתי על אדמה באיזו פינה, סתם.
 בדרך עברתי חוויות מפחידות רבות, הדרך הייתה לעיתים מפחידה
 ומסוכנת וכל הזמן פחדתי, האמצא את הדרך? האם לעולם אשיג
 אוכל? האצליח במבחן? שאם לא – אבייש שם משפחתי ואיאלץ
 לחזור בדרך הארוכה בה באתי. הדרך היחידה להרגיע את
 הפחדים והחששות הייתה להשקיע את עצמי בדף גמרא שהכנתי
 לבחינה, חזרתי על דף זה שוב ושוב עד שידעתינו מילה במילה.
 סוף סוף הגעתי לישיבה, כמובן עייף ומורעב, אבל מוכן למבחן
 כאשר דף הגמרא מסודר במוחי להפליא. בחורים מהישיבה שראוני
 ושמעו למטרת בואי הציעו לי ללכת ולהיבחן במשרדו של ראש
 הישיבה, הגאון רבי שמעון שקופ זצ"ל, משרדו של רבי שמעון היה
 מטבח ביתו, ורבי שמעון קיבלני בחביבות וביקשני לשבת על הכסא.
 אחרי שקיבלני בחביבות ושאל לשמי ולעירתי מוצאי, פנה ואמר לי:
 "ברצוני לשאול אותך שתי שאלות בלבד", הכנתי עצמי בקפידא,
 הנה זה הגיע... המבחן!

"שאלה ראשונה: מתי אכלת לאחרונה ארוחה חמה?" נדהמתי מהשאלה והרהרתי ארוכות, ולבסוף ענית: "לפני כשלושה שבועות!" קם רבינו ואמר: "ראה, אין כוחי בבישול כרעייתי, אלא שהיא כרגע לא נמצאת בעיר, תצטרך להסתפק במה שאני יודע"... ניגש והחל לבשל לי ארוחה. נדהמתי מגודל המעמד, אפילו את אבי לא ראיתי מבשל, וכאן ראש הישיבה הגדול עומד לבשל בשבילי! כשסיים לבשל, שם לי צלחת מלאה מהתבשיל. אחר שגמרתי דאג למלאה שוב, עד שהייתי שבע כהוגן שלא יכולתי לאכול עוד. כשסיימתי וברכתי ברכת המזון, אמר: "עתה השאלה השניה", כאן כבר הייתי בטוח, עתה לאחר שהנני שבע אפשר כבר לבחון אותי, "השאלה השניה שברצוני לשאול אותך, מתי ישנת לאחרונה במיטה?" שוב נדהמתי, והשבתי שאיני זוכר בדיוק. הלך רבינו לחדר השניה שלו, סידר לי את המיטה, כעבור כמה דקות חזר וביקשני ללכת לישון. הוא כיסה אותי היטב. בעייפותי נרדמתי מיד עד הבוקר. אחר כך התברר שזו הייתה מיטתו שלו. זה היה מבחן הכניסה שלי לשיבת גרודנא. וסיים בעל המעשה: "שנים רבות עברו מאז, צרות רבות עברו עלי, כל משפחתי נכחדה בשואה האיומה ועוד צרות רבות, מה ששמר על יהדותי כל השנים, עם כל הטרגדיות אלו רק אותן שתי השאלות, אותו מבחן הקבלה לשיבת גרודנא. (מתוך הספר 'תורה יבקש מפיהו')

*

בראש סולם העדיפויות של כולנו, מעל כל דאגות היום יום האחרות, עומד החינוך לילדינו. זהו הנושא הקרוב ביותר לליבנו, אליו נתמסר בכל מאודנו, ולשמו ולהצלחתו נקדיש את כל יכולתנו. השותפים האמיצים שלנו – ההורים – לחינוך, הם המחנכים היקרים המתייצבים למלאכתם דבר יום ביומו, ועוסקים במלאכת החינוך במסירות.

בפרשת במדבר, כשהתורה באה לספר לנו על בניו של אהרן הכהן, פותח הפסוק במילים 'ואלה תולדות אהרן ומשה', ומפרש רק את בני אהרן. וכל לומד מתקשה ושואל – והלא רק בני אהרן מוזכרים, ומדוע הם קרויים גם תולדות משה, וכי משה הוא אביהם? רש"י חש בשאלה הזו, ומביא לנו מחז"ל גילוי מסעיר: כן, בהחלט, לבני אהרן היו – כביכול – שני אבות! היה אב מקורי – הוא אהרן הכהן, והיה גם אבא נוסף, אבא רוחני, הוא משה רבנו – בצלו למדו תורה, ממנו קיבלו את חכמתם, ואף הוא נקרא אביהם! כאן נחשף טפח, מהו מעמדו של המחנך, מה כוחו, ומה יחסיו מול תלמידיו. מחנך אינו 'שכיר במלאכת החינוך', הוא גם לא 'פקיד חינוך'. מחנך הוא אבא לכל דבר, תלמידיו – הם כבניו, וכשהמחנך חי את מלאכתו בצורה הזו – גם תלמידיו המתחנכים אצלו יחושו כלפיו כבנים לאביהם!

מחנך שהוא אבא, חפץ בהצלחת תלמידיו לא כדי שהמסגרת תשמור על הסדר, לא למען שמו הטוב, לא בשביל הצלחה בדירוג ונקודות. מחנך שהוא אבא – בוער לו בלב, חי לו בעמקי הנשמה, עולה לו בבריאות הצלחת תלמידיו – הן הם בניו, ממש! הורה, הוא כזה בכל שעות היממה. אחה"צ וגם לפנות בוקר – הוא אבא אוהב לבניו, דואג וחרד למענם, להצלחתם ולשלומם.

לאב כזה אין הגבלת זמן בהשקעתו בילדיו, הוא מסוגל לרדת לרמת הבן – נמוכה ככל שתהיה, ואם משהו משתבש בהצלחת בניו או בגידולם – הדבר מעיב עליו, משבש את יומו, נוטל את שלוותו! כיוצא בזה במחנך, שהוא אב של ממש. כל תלמיד הוא בן יחיד עבורו, הוא דואג לו כל העת, מתפלל למענו, כואב את כאביו וגם שמח בשמחתו. הוא מקשיב לתלמיד, נכנס במלוא כובד הראש לכל נושא שמעסיק אותו, מעיב עליו או יכול לשפר את הצלחתו, כי התלמיד ממלא את כל עולמו – הן הוא כבנו ממש! התוצאות מפתיעות: מחנך הפועל בגישה כזו, עם מסירות ואהבה חסרות

גבולות, באכפתיות ואבהיות כאילו התלמיד הוא בנו – יופתע מהתוצאות המרגשות. התלמידים הופכים למחונכים יותר, ממושמעים יותר, מצליחים הרבה יותר! לפיכך כתב החיד"א בספרו 'נחל קדומים' פרשת 'ואתחנן', כי רק מלמד שחש כאבא לבן ביחס לתלמידיו – רק הוא רשאי לעסוק במלאכת החינוך, רק מי שמתייחס לתלמידיו בחום, באהבה ובאכפתיות כאילו הם בניו – יכול להצליח להיות מלמד, ולהוציא מתחת ידיו את הדור הבא! כי התלמיד חש ומרגיש את היחס של המחנך אליו, ומודד כל העת עד כמה הוא חשוב לרבו, ועד כמה המלמד או מגיד השיעור מאמין בו. ככל שיחוש יותר את האכפתיות והמסירות של רבו, וככל שירגיש יותר שהמחנך חפץ באמת בהצלחתו ומתאים את עצמו ליכולותיו של התלמיד – כך ישיב התלמיד בהתמסרות מוחלטת להצלחתו האישית, בגיוס כל כשרונותיו ויכולותיו למילוי השאיפה המשותפת, ולהרוות נחת את רבו המאמין בו. ("פניני פרשת השבוע")

*

מחנך – רועה...

בפרשת השבוע, אומר משה רבינו: "האנוכי הריתי את כל העם הזה וגו' כי תאמר אליו שאהו בחיקך כאשר ישא האומן את היונק"... כתב ה"פלא יועץ": "וכמו שהרועה בחיקו ישא את החולים ואת הקטנים שאינם יכולים להלך, כך הרועה ישראל צריך לסבל עם קטני הערך, חסרי מדע, ולישא אותם על פי מדותם כאשר ישא האומן את היונק, וכשם שהרועה עלות (מיינקות) ינהל לאיטם לפי כחו, כך הרועה ישראל לא יטריח על הצבור ולא יכביד עלו עליהם אפילו לקיים כל דבר טוב ולענות נפש, אלא לכל אחד כפי כחו, ולפי מה שהוא אדם ולפי המקום ולפי הזמן, ולפי ראות עיניו ככה ינהג כדי שלא יפרקו עול, וכשם שמשה רבנו כשרץ אחר הגדי ובהגיעו אצל המים עמד לשתות, אמר לו, צמא היית ואנכי לא ידעתי, עכשיו אתה

עייף, ונטלו על כתפו (שמות רבה ב.ב). כך הרועה ישראל, כשאדם מתריס כנגדו ומיגעו, ימצא לו זכות תולה וירחם עליו. וכזאת ישמע חכם ויוסף לקח, ויהא נוהג כצאן עמו ושמרו כרועה עדרו לכבוד יוצרו".

*

מספר הרב אשר קובלסקי שליט"א: אחד המיוחדים במחנכי ירושלים של פעם, היה זקני הרב דוד בטלמן זצ"ל. רבי דוד היה דמות של חינוך בכל הווייתו, מסירותו לתלמידיו הייתה לשם דבר, ובנועם הליכותיו ושפתי פיו כבש את לב תלמידיו. שיא השיאים, הייתה האכפתיות לתלמידיו. אלה עמדו בראש מעייניו, הייתה ניכרת השקעתו בהם כבנים יחידים ממש. ימין מלטפת ומקל חובלים היו כלי עבודתו, אך האכפתיות הייתה כל מהותו. בחלוף יובל מפטירתו, נערך כינוס זכרון בהשתתפות בני משפחתו הנכבדה וחלק מתלמידיו, מתוך מאות שזכה להעמיד בחייו. בין המשתתפים היה גם אבי מורי, אשר סיפר לי את הסיפור הבא: לקראת הכינוס, נערך מבדק בין תלמידיו בארץ ובעולם, לברר מה עלה בגורלם, ולהיכן הגיעו איש איש בחייו האישיים. עם סיום המבדק, התבררה תוצאה מדהימה ומפתיעה: מאה אחוזים מתלמידיו של רבי דוד, נותרו נאמנים לדרך ישראל סבא, כולם – כולם בלי יוצא מן הכלל הקימו בתים נאמנים בישראל, צועדים בדרך היהדות, כל זאת, למרות שרבי דוד היה מחנך בתקופה קשה, במהלכה הניסיונות היו קשים ומורכבים. קשיי הפרנסה והחיים הטרידו למעלה ראש, ובלא מעט בתים נפלו נערי ישראל תמימים למלתעות היצר הרע. ועם זאת – מתלמידיו של רבי דוד לא נפקד איש... אין ספק כי לא מדובר בנתון סטטיסטי יבש, ויש הרבה מה ללמוד ממנו... לפיכך, נשאלו התלמידים לשעבר שאלה זהה: 'איך ניתן להסביר את העובדה שרבי דוד הצליח כל כך, שכל מי שעברו שנה תחת ידיו המחנכות נותרו נאמנים לדרך השם?'. רוב מוחלט מהנשאלים,

השיבו את אותה תשובה בשינויי לשון קלים. התשובה הייתה זהה להפליא, והיא מלמדת יותר ממה שהו עבורנו... "אני זוכר, שכשילד היה עושה מעשה לא ראוי, היה רבי דוד מליט פניו בידיו וממרר בבכי", הייתה התשובה האחידה. "הוא היה נסער, בוכה וכאוב, היה ניכר שהרגיש כאילו הבן שלו נפל ונכשל, הרגשנו כמו עשרה בנים לאב אוהב אחד. הצער שלו כשעשינו מעשה שלא ייעשה, ושמחתו בעת שחווינו הצלחה לימודית – היו כאילו הוא אבא שלנו, ואולי יותר". זו הייתה התשובה, שהגיעה בשינויי לשון קלים, אך עם עיקרון זהה, שזורה בסיפורים אישיים וזיכרונות מעלי געגועים לרוב. סיפור כזה או אחר, זיכרון דומה או שונה, אך הכלל היה אותו כלל: רבי דוד חש שכל אחד מהתלמידים בכיתתו הוא בנו יחידו. אם יש שלושים ילדים בכיתה – משמע קיבל אחריות אישית לשלושים ילדים הגדלים בערוגתו, ומתחנכים תחת ידיו. הוא לא גער פומבית ולא נזף בעוצמה – הוא פשוט הצטער צער עמוק, על כי כך עלה בנחלתו! הסיפור הזה שולח לנו אלומת אור עוצמתית, לדרך חינוכית מוצלחת בס"ד. כולנו מחנכים שרוצים להגיע לתוצאות, מי בכיתתו בת"ת, מי בביתו, מי בשיעורו בישיבה. אך הדרך להגיע לאותן תוצאות ברוכות – היא להיות אכפתי למתרחש, לחוש את הנעשה בין החניכים שלנו באופן אישי ממש, לחוות את השמחה שלהם ולהצטער – אפילו יותר מהם – כשמשהו לא נעים קורה, אם נרגיש כל תנועה חינוכית על בשרנו ממש, אנחנו בדרך הנכונה. אם נחנק בצורה שלוקחת אחריות, נחיה את המתרחש, אם תופעות לא רצויות יכאיבו לנו, אם לא נרדם בלילה כי משהו לא רצוי קרה – אנחנו בדרך הנכונה לתוצאות רצויות ומבורכות, בעזרת ה'.

*

תלמידים כבנים!

ראיתי דבר נפלא שכתב הגאון הרב משה רייס זצ"ל:
"בצד המסירות המופלגת שהרב חייב לגלות כלפי תלמידו, הוא גם חייב לפתח כלפיו קשרי חיבה אמיתיים. לא במקרה כשרצתה התורה לבטא את המחוייבות, להרביץ תורה לתלמידים, היא אמרה "ושננתם לבניך". הן אפשר היה להתבטא "ושננתם לתלמידך", ומדוע אמרה תורה "לבניך" וסמכה על התורה שבעל פה שתבאר ש"בנים אלו הם התלמידים? על כרחך שבדברים אלו רצתה התורה להצביע על העיקרון, שהיחס של רב לתלמידו, אכן, צריך להיות כשל אב לבנים. חובת המסירות שעליה עמדנו לעיל, צריכה להיות פועל יוצא ישיר מהחיבה שהרב רוחש לתלמידיו. על עיקרון זה חוזרת התורה פעם נוספת במה שאמרה: "ואלה תולדות אהרן ומשה", ובהמשך מפורטים בתורה שמות בני אהרן. כתב על כך רש"י: "ואלה תולדות אהרן ומשה" – ואינו מזכיר אלא בני אהרן, ונקראו תולדות משה? לפי שלימדן תורה, מלמד שכל המלמד את בן חבירו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו! העניין שהקב"ה מעלה עליו כאילו ילדו, אינו מתן שכר סתמי, אלא תוצאה ישירה מהגישה שהרב מגלה כלפי תלמידו. הן, כאמור, מחוייב הרב לחוש כלפי התלמיד כאילו ילדו, ולפיכך גם הכתוב מתייחס אליו במידה זו, וגם שכרו שמור לפניו בהתאם. מאלפת היא העובדה, שאת בקשותינו מהקב"ה שנזכה להבין ולהשכיל בתורה פותחים אנו באיזכור האהבה הרבה שהוא רוחש כלפינו. כך אומרים אנו בתפילתנו: "אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת תורה ומצוות חוקים ומשפטים אותנו למדת". נוסח דומה לזה מצוי גם בברכת "קריאת שמע" של שחרית. ללמדך ש"אהבת עולם" ו"אהבה רבה" הם הרקע למתן תורה לישראל, ומכאן עלינו לפסוק שזהו גם המצע הבסיסי, שעל גביו יכולה התורה לעבור מדור לדור.

*

אמר הגאון רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א: "כאשר מחנך מתייחס לתלמידים כמו הבנים שלו, הוא מקבל כוחות. לאדם יש כוחות מיוחדים לילדים שלו. הורים זה הרי דבר מדהים. מי שמתייחס לתלמיד כמו בן, יש לו סייעתא דשמיא מיוחדת בחינוך התלמידים. כתוב בספרים הקדושים, כשאדם מתמסר לילדים של הקב"ה, הקב"ה מחזיר לו בבנים שלו. זה צריך לדעת, אף פעם לא מפסידים מכך שמתמסרים לתלמיד".

*

כאיילו ילדו – זכות גדולה ועצומה!

מדברי חז"ל שהמלמד את בן חברו תורה – מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו, למדנו מהי חובתו של המחנך, על המחנך להיות כמו אבא לתלמידיו, לדאוג להם ולאהוב אותם כמו ילדיו ממש. יחד עם החובה, יש כאן גם זכות גדולה, מחנך שהוא כמו אב לתלמידיו זוכה להרבה דברים ומעלתו עצומה! חז"ל הפליגו ברום חשיבות מלמדי תשב"ר. 'החווה' בלובלין אף התבטא "אילו היו יודעים את מעלת המלמדים בשמים, היו כולם מבקשים להיות מלמדי תשב"ר!". על מלמד המנחיל לתלמידיו תורה ומצוות, נוטע בקרבם אמונה ומעמידם במידות, דרשו חז"ל את הנאמר בדניאל: "ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד" אלו מלמדי תינוקות של בית רבן! לעולם ועד! עבודתו שמורה נצח, הנו זוהר ככוכב בשושלת מוסרי התורה. אדם חי בעוה"ז, צובר מצוות ומעשים טובים, מתקין עצמו ב'פרוזדור' לקראת המעבר ל'טרקלין'. משול הוא לילדים שצוברים 'כרטיסי מבצע' לקראת היריד הממשמש ובא. בפתיחת שערי היריד רצים כולם, למתקנים, לדוכני ההגרלות ולעמדות הפרסים. כל ילד 'משלם' בכרטיסים שהכין מראש. אך אוי לו ילד שלא השקיע וכעת משתוקק לארטיק ושערות – סוכר או למכוניות מתנגשות, אך אין

בידו כרטיסים! עכשיו כבר אי אפשר לרכוש!
אדם מגיע 'למעלה' עם כרטיסיו הרחוניים שסיגל עלי אדמות. בחייו
היה קרוי 'הולך' כי מתעלה ומתקדם. אך כעת 'במתים חופשי',
חופשי מן המצוות. מרוץ איסוף הזכויות תם. והנה חכמים דרשו ביטוי
חד"ל 'ברא כרעא דאבוה', בנו מהווה לו 'רגלים', 'הולך' למענו.
מעשיו הטובים של הבן מוסיפים זכויות לנשמת האב, שולח לו
כרטיסים למעלה... לאוצר גדול זה זכו מלמדי תשב"ר!
זוהי כוונת חד"ל בקביעתם 'כל המלמד בן חברו תורה מעלה עליו
הכתוב כאילו ילדו'! יש אב שמניח אחריו חמשה בנים, או אפילו
תריסר, הממשיכים 'ללכת' למען נשמתו. והנה, מלמד תשב"ר
מניח אחריו מאות ואלפי תלמידים ש'כאילו ילדם'! הללו מזכים
ומעלים נשמת 'אביהם' המלמד!

*

בירושלים של לפני כיוכל שנים, היה מלמד דרדקי מורם מעם,
ששלושה עשורים בחייו הושקעו בחינוך תלמידים, לפני שהפך לכ"ק
האדמו"ר מפניסק קארלין זי"ע. עד היום, תלמידיו מספרים עליו
בערגה, מתגעגעים לשיחותיו ולשיעוריו, מדברים בכמיהה צורבת
על התקופה בה חונכו תחת ידיו האמונות, בה השקיע בהם את כל
כוחותיו והתמסר אליהם ללא גבולות... שוחחנו עם אחד מתלמידיו,
כדי להבין את סוד הצלחתו החינוכית. התברר, כי גישה חינוכית
ייחודית הייתה לו – הוא היה אבא לשתי משפחות שונות... 'הוא היה
אבא של ממש', מספרים תלמידיו ודמעה זולגת מעיניהם, 'הרגשנו
שאנחנו כל החיים שלו. כמה טרח בשבילנו, כמה התאמץ להקנות
לנו לא רק ידע – אלא גם ארחות חיים, צורות התנהגות. היה איכפתי
לכל אחד מהתלמידים כאילו הוא בנו יחידו'. מספר אחד מתלמידיו:
'הן ראינו מדי יום, איך היה מתייצב בכיתה בשעה 8:20 בדיוק, עשר
דקות לפני תחילת הלימודים, וממתין לנו בשלווה ובסבלנות.

בתחילה לא הבנו למה הוא עושה כך, אחר כך הבנו שהוא פשוט רוצה לקבל את פנינו ברוגע, בנועם, בשלווה, לא להתחיל את היום איתנו בלחץ אלא באווירה טובה'... חשוב לציין, כי באותה תקופה ניתן עליו אסון כבד בפטירת רעייתו. הוא נותר אלמן, בבית הומה ילדים רכים ויתומים הדקוקים ליד אוהבת, וכל עול הבית נפל על כתפיו של האלמן הצעיר. ועם זאת, ולמרות כל העול הכבד, דבר לא עמד בדרכו להיות 'אבא' גם בביתו וגם בכיתתו. לא נוכל לדמיין את גודל ההקרבה והמסירות שהיו טמונות בהנהגה זו, להגיע לכיתה באורך רוח ובשלווה, בסבלנות ותוך תשומת לב לכל תלמיד הנכנס לכיתה. כי הרבי זי"ע לא ראה את עצמו כ'שכיר לחינוך', הוא ראה והגדיר את עצמו כאבא, וכך נהג. ואבא - גם בתקופות קשות ולחוצות - לוקח אחריות על ילדיו, יש לו סבלנות ואורך רוח, הוא שם לב לכל פרט, דואג להכל, איכפתי לכל התפתחות. זו הדרך, זו השיטה, וכך נזכה לגדל את הדור הבא מחונך ואיכותי יותר.

*

הזכרנו את מה שאמרו חז"ל "המלמד את בן חברו תורה כאילו ילדו". וצריך להבין: למה אמרו "בן חברו", ולא המלמד ילד מישראל תורה, מה הרלוונטיות של היות התלמיד "בן חברו"? שמעתי מידידי הרב מרדכי ברוך רוזנבלום שליט"א הסבר נפלא: בכדי שיהיה כאילו ילדו, שהתלמיד יהיה כבן למלמד, מחייב הדבר שהוא יהיה "בן חברו" שהמלמד יהיה בקשר עם ההורים, כי רק ע"י אכפתיות והבנה לעולמו של הילד מחוץ לשיעור, בחוויותיו, אהבותיו, מצבו המשפחתי והכללי, יוכל המלמד ללמדו בצורה מושלמת שתהפוך את התלמיד לבנו. רק הקשר בין המלמד להורים, מביא לחינוך כולל ומושלם.

שבת שלום!

העלון יוצא לאור
בסיוע תלמוד תורה
"נצח ישראל" בית שמש

לתגובות ולקבלת העלון במייל: yd0527606276@gmail.com